

Kollokviumi tematika és irodalom
BA III. és OMA III. évfolyam történelem – 2025/2026 első félév
Újkori magyar történelem I.
Előadó: Velkey Ferenc

A kollokvium menete, beugró

1. Beugró tesztkérdések: a felvett vizsganapon a vizsgakezdés időpontjában (általában 9.00) gyors egy oldalas teszt (10 villámkérdés +1 táblázat) a minimális alaptudás feltérképezésére (fogalmak, nevek, dátumok, méltóságviselők, művek és szerzőik...). *Funkciója: a szóbeli vizsgán csak olyan hallgatók jelenjenek meg, akik a minimális elvárásoknak biztosan meg tudnak felelni.* Szóbeli tételt azok a Kolleginák/Kollégák húzhatnak, akik a teszten minimum 15/8 pontot értek el. A sikertelen teszt elégtelen vizsgajegyet jelent, a sikeres teszt lehetőséget ad bármelyik (5–1) érdemjegy megszerzésére, nem jelent automatikusan sikeres vizsgát.

2. Szóbeli vizsga: ha a hallgatók nem kérnek előzetesen módosítást, akkor a vizsgázók névsorrendjében általában 9.15-től kezdődik. Mindkét tételsorból 1-1 tételt húznak a hallgatók, s először az a feladatuk, hogy (a felkészülési idő után) az egyik tételtől összefüggően legalább 5–7 percig önállóan beszéljenek, s csak utána következnek a tanári megjegyzések, kérdések (s azután ugyanígy a másik tétel). Jeles érdemjegyet azok a hallgatók kapnak, akik a jegyzet és előadásanyag pontos tudása mellett szakmai olvasottságukról is tanúságot tesznek, illetve azok, akiknek a korszakismeretük általában kiváló. (Vagyis teljesen korrekt jegyzettudásra, amelyhez nem kapcsolódik jól detektálható szakirodalomismeretet, csak akkor adok jelest, ha látom, hogy a többi tétel is hasonlóan rendben van.)

3. Adatbázis a beugró tesztkérdésekhez a köz-intézmény és hadtörténeti anyagból:

A. Villámkérdések

a. fogalom meghatározás: Határozza meg a következő történeti fogalmak jelentését!

[Lényegkiemelő nagyon rövid meghatározás, olykor elég csak a kifejezés értelmezése.]

„Indivisibiliter ac Inseparabiliter” (feloszthatatlanul...), Pragmatica Sanctio, felségjog, perszonálunió, reálunió, monarchikus unió, birodalmi konglomerátum, devalváció, dekonjunktúra, dinasztikus legitimizmus, magnates, nobiles, dicasterium, vis inertiae, rescriptum, sabor, propositiones regiae, gravamina et postulata, absentium ablegatus, personalis, kerületi ülés (circularis sessio), vegyes ülés (mixta sessio), sanior pars, vámegyei instructio, operatum bizottság, regnicularis deputatio, rendi nacionalizmus, rendi-nemzeti korszerűsödés, erényszövetség, jus aviticitas, fiscalitas, jus proprietatis, sorrendi vita, junktim, urbaliaristák, jurátusok, szólásszabadsági sérelem, úriszék, önkéntes örökváltság, kötelező örökváltság, legelő elkülönözés, lelkiismereti szabadság, címhasználati vita, (geheime) Staatskonferenz, Hofkriegsrat, Ráday-ügy, állagörző konzervativizmus, „fontolva haladó”, zsidó emancipáció, amnesztia, reverzális, „szatmári 12 pont”, részleges közteherviselés, insurrectio, contributio, subsidium, háziadó, liberum oblatum, vezércikk, védvámrendszer, Zollverein, gazdasági önrendelkezés, „modor és taktika”, liberális nacionalizmus, válaszfelirati vita, „illyrizmus”, birtokbírhatási jog, országos közpénztár, „kétgarasos terv”, „szociális út”, centralisták, municip(i)alisták, népképviselő, adminisztrátor-rendszer, felelős kormány, mozgó nemzetőr alakulat, megajánlási beszéd, „Verwirkungstheorie”, „Unbedingte Unterwerfung”, olmtüzi alkotmány, oktrojált alkotmány, branyiszkói áttörés, „téli hadjárat”, „tavaszi hadjárat”, „délvidéki összpontosítás”, panteonizáció, „az árvízi hajós”, „a magyarok Mózese”, „a haza bölcsé”, „a magyar Egmont”, „a nemzet prókátor”, „Principes Iuventutis Hingaricae”, „a turini remete”, „a haza mindenese”, „a nemzet napszámosa”.

b. név meghatározás [Rövid meghatározás a korszakhoz kötődő specifikumokra fókuszálva.]

Ócsai Balogh Péter, Széchényi Ferenc gr., Forgách Miklós gr., Skerlecz Miklós, Festetics György gr., Hajnóczy József, Martinovics Ignác, Lackovics János, Szentmarjai Ferenc, Sigray Jakab, Öz Pál, Szolártsik Sándor, Kazinczy Ferenc, Berzeviczy Gergely, A. Johann Pergen, Károly fhg., János fhg., Simonyi József b., Klemens L. Metternich hg., Eszterházy Pál hg., Zichy Károly gr., Dessewffy József gr., Felsőbüki Nagy

Pál, Deák Antal, Bezerédj István, Beöthy Ödön, Károlyi György gr., Fáy András, Ráday Gedeon gr., Szentkirályi Mór, Klauzál Gábor, ifj. Balogh János, Lovassy László, Tormássy János, Pulszky Ferenc, Bölöni Farkas Sándor, Esterházy Ferdinánd fgg., Joseph Sedlnitzky, Lajos fgg., Ferenc Károly fgg., Franz A. Kolowrat gr., Dessewffy Aurél gr., Dessewffy Emil gr., Széchenyi Antal gr., Keglevich Gábor gr., Teleki László gr., Eötvös József b., Landerer Lajos, Ljudevit Gaj, Josip Rajacic, George Barit, Ludovik Stur, Karl F. Kübeck b., Szemere Bertalan, Szalay László, Zsedényi Ede, Horváth Mihály, Tisza Lajos, Trefort Ágoston, Csengery Antal, Batthyány Kázmér gr., Irinyi József, Vajda János, Táncsics Mihály, Mészáros Lázár, Simion Barnutiu, M. Miloslav Hodza, Josp Jellacic, Avram Iancu, ifj. Pázmándy Dénes, Perényi Zsigmond b., Joseph, W. Redtzy gr., Theodor-B. de Latour gr., Lamberg Ferenc gr., Moga János, A. C. Ferdinand Windisch-Grätz hg., Görgei Artúr, József Bem, Klapka György, A. S. Puchner b., Perczel Mór, Franz Schlick gr., Karl Urban b., Kemény Zsigmond b., Madarász László, Henrik Dembinski, Guyon Richárd, Felix Schwarzenberg hg., Vetter Antal, Ludvig Welden b., Csányi László, Vukovics Sebő, Duschek Ferenc, Ivan Paszkevics, Alexander Ny. Lüders, Julius J. Haynau b., az aradi 13 (itt szükségtelen felsorolni).

c. név hozzárendelés (mű és szerzője; intézmények alapítói vagy vezetői) [egy megadott intézményhez, műhöz hozzá kell rendelni a kért (szerző, alapító, elnök, igazgató...) nevét]

Körlevélben terjesztett kéziratok alkotmányterve (1790), Egy hazafi gondolatai... (Gedanken eines ungarischen Patrioten), Az embernek és polgárnak oktató könyvecskéje, Georgikon, Magyar Nemzeti Múzeum, Országos Széchényi Könyvtár, Schönbrunn kiáltvány Magyar Tudós Társaság, Lovakról, A régi híres ménesek egyike megszűnésének okairól, Hitel, Világ vagyis felvilágosult töredék..., Stadium, Hunnia, A Hitel című munka Taglalatja, Balítéletekről, (Pesti) Nemzeti Casino, A szatmári adózó nép állapotáról, Országgyűlési napló, Országgyűlési Tudósítások, Törvényhatósági Tudósítások, Társalkodási Egylet, Utazás Észak-Amerikában, Pesti Hírlap, Jelenkor, Nemzeti Ujság, Világ, Budapesti Híradó, Hetilap, Nemzeti Kör, Pesti Kör, Iparegyesület, Magyar Kereskedelmi Társaság, Védegylet, A kelet népe, Felelet, Akadémiai beszéd, Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében, Kiábrándulás, A falu jegyzője, Konzervatív Program, Ellenzéki Nyilatkozat, Politikai program-töredékek, Közhasznú Gyűlde, Ellenzéki Kör, az Ellenzék Központi Bizottmánya, Javaslat a magyar közlekedésügy rendezéséről, Országos Nemzetőrségi Haditanács, Országos Honvédelmi Bizottmány, Függetlenségi Nyilatkozat, miniszterek a Batthyány- és a Szemere-kormányban.

d. diétai események [a korszak országgyűléseire kell társítani a megadott fontos történelmi eseményeket, törvényeket; a diétákat -tól, -ig pontosan kell megadni, beleértve az 1848/49-es többször költöző népképviselői országgyűlést.] [Csak olyan esemény, törvény lesz megnevezve, amelyekről bővebben szó van az anyagban! A listában kiemeltem azokat az országgyűléseket, amelyekhez több esemény is kapcsolódhat!]
1790–91, 1792, 1796, 1802, 1805, 1807, 1808, 1811–12, 1825–27, 1830, 1832–36, 1839–40, 1843–44, 1847–48, 1848–49.

e. 1848-as áprilisi törvények [A rövid meghatározás mellé oda kell írni, a jelentősebb áprilisi törvény számát: hányadik tv.; vagy fordítva, a számhoz a tv. lényegét, témáját] II–V., VII–IX., XIII., XV., XVIII., XXI–XXII.

B. Táblázat: közjogi méltóságok [egy adott jelentősebb megadott eseményhez, kell kapcsolni annak idejét és a korszak királyait, nádorait, államkancellárját, ismertebb magyar kancellárjait (Reviczky Ádám, Pálffy Fidél, Majláth Antal, Apponyi György).] Pl. reichenbachi egyezmény, győri csata, a négyes (majd ötös) szöv. eu-i kongresszusai, felvidéki koleralázadás, berlini-műnchengrätzi egyezmény stb.

Arra kérem a hallgatókat, mivel nem írásbeli vizsgáról van szó, ezért ne azzal töltsék a drága idejüket, hogy definíciókat „bifláznak be” listaszerűen. Olyan kérdések lesznek a beugró feladatok között, amelyeket tisztességes, a tételeket áttekintő tudással meg lehet válaszolni. A hangsúly maradjon a szóbeli részen!

Szóbeli vizsgatételek

I. Történetek kronologikus rendben (köz-, politika- és hadtörténet)

I/1. A rendi-nemzeti mozgalom jellege, programja; II. Lipót és az országgyűlés (1790–91); a közjogi kompromisszum tartalma (1790/91 törvényei).

I/2. A reformok és reformerek sorsa és a (jól „megnevezhetetlen”) Martinovics-féle összeesküvés története (és értékelésének irányai).

I/3. Hadtörténet és közélet a „francia háborúk” forgatagában (1792–1815) – hadszervezet, a császári-királyi haderő a koalíciós háborúkban; győri csata, hadfi-sorsok, „adók, katonák, országgyűlések” és proklamációk (1795–1815) a megszakítottság/folytonosság vita.

I/4. A „reformkor genezise” és az előzmények – kísérlet az abszolutisztikus kormányzásra a „Szent szövetség” szellemében (1815–1825), a megyei ellenállás és az 1825–27-es diéta, a reformmozgalom szálláscsinálói; kronológiai dilemmák a reformkor kezdetéről, nemzetközi háttér, közélet a kolera éveiben, hatások és inspirációk a reformokra (1830–32).

I/5. Az „első reformországgyűlés” és két szakasza (1832–36) – operátumok, erőviszonyok, irányadó követek, viták (pl. sorrend) és tárgyak (nyelvügy, lengyel ügy stb.); az Urbáriumhoz kötődő reformjavaslatok tartalma, tétje és sorsa; változások a diéta erőviszonyaiban, utóvédharc és védekezés (1835–36).

I/6. A „kormányzati terrorizmus” politikája és küzdelmes feloldása – a terrorpolitika háttere, a perek története (kiemelten: Wesselényi-, az ifjak-, és Kossuth pere), ellenzéki védekezés, kompromisszumok (és reformok) az 1839–40-es diétán.

I/7. A közélet és program dinamizálása egy diéta-közi ciklusban. Kossuth és a Pesti Hírlap; a Széchenyi Kossuth vita kezdetei; a nyilvánosság új lehetőségei: újságok és sajtóviszonyok (az ellenzéki és konzervatív sajtó), vármegyei feszültségek, felkészülés a diétára.

I/8. Kudarcos diéta és az azt követő útkeresések: az 1843/44-es országgyűlés tárgyai, (rész)sikerei és kudarcai; válaszok: adminisztrátori rendszer, a reformok „szociális téren”; a Védegyelet és a vámkérdés; és a centralista-municipalista vita.

I/9. Politikai pártok, programok és pártküzdelmek (1845–1848) – a pártalakulások előzménye és története, programok, követválasztások és az utolsó rendi diéta első szakasza (1848. februárig).

I/10. A „törvényes forradalom” – a nemzetközi helyzet hatása Pozsonyra, Pestre és Bécsre, a felirat és sorsa, a márciusi fordulat, párhuzamos történetek március 15-én és azt követően; az átalakulás fogalmi kérdései.

I/11. A Batthyány-kormány és stabilizációs kísérletei; a kormány jellege és jellemzése, a törvényes keretek, bel- és külpolitika (1848. április–augusztus).

I/12. 1848–49 had- és köztörténete I. – hadseregszervezés, a szeptemberi válság, OHB, őszi felkészülés és helytállás; a téli hadjárat.

I/13. 1848–49 had- és köztörténete II. – erdélyi hadszíntér, a kápolnai csata és következményei, a tavaszi hadjárat, a Függetlenségi Nyilatkozat és a szabadságküzdelem nemzetközi helyzete, út a fegyverletételig (és az emigrációba).

II. Tematikus áttekintések: Társadalom-, gazdaság-, intézmény-, művelődés-, és gondolkodástörténet; vizsgálatok a korszak emlékezetéhez.

II/1. Az országalkotó népesség – státuszok, rendi keretek *a főnemesség és a nemesség társadalomtörténete*; a nemesi társadalom és tagoltsága, a kiváltságrendszer, státusz, presztízs, regionális jellegzetességek, kultúra, életmód, élethelyzetek. Kollektív „nemesi” státuszok. A polgár fogalom régi és új jelentésrétegei, ill. társadalmi vonatkozásai. Változástendenciák a reformok összefüggésében (pl. a közteherviselés).

II/2. A paraszti-jobbágyi társadalom a 19. század első felében – az ország népessége: demográfiai etnikai és vallási viszonyok, jobbágyok, zsellérek, átmeneti helyzetű rétegek jogai és élethelyzetei, szolgáltatások és kötelezettségek; változástendenciák a reformok összefüggésében (pl. örökváltság).

II/3. Gazdaság, gazdaságpolitika a század első felének Magyarországon – Az agrárágazatok, infrastruktúra és ipar, kereskedelem és vámpolitika, konjunktúrák, dekonjunktúrák és pénzügy-politika.

II/4. A rendi dualizmus, a király és az ország intézményei – az összmonarchia és Magyarország; tartományok és országok, külső és belső határok, a rendi dualizmus jellemzése, a hatalmi struktúra, a „hatalmi ágak” értelmezése a rendszerben, a dinasztia, központi kormánysszervek, dikasztériumok, táblák, megyék, városok; a diéta funkciói és felépítése, résztvevők, a felső és alsótábla jellemzése, ügymenet.

II/5. Művelődés, civil társadalom, műveltség a nemzeti jegyében – kulturális intézmények és mozgalmak (pl. nyelvújítás), szellemi áramlatok, művészetek és művészek; kaszinók, társas körök egyletek; a nyilvánosság művelődés- és társadalomtörténete.

II/6. Nemzettudat és nacionalizmus – az államnyelv-kérdése, nemzetfogalmak, politikai koncepciók, a „nem magyar ajkúak” mozgalmak, konfliktusok és megoldási kísérletek.

II/7. A „reformkor nemzedéke.” A korszak „generációs elbeszélései.” A reformok társadalmi bázisa és annak szélesedése. (Kik, miért, mikor lettek reformerek a korszakban?) Széchenyi és Wesselényi sajátos-különböző reformer-önképei. Kossuth, Deák és Batthyány útja a reformmozgalomba.

II/8. Nemzeti liberalizmus (avagy liberális nacionalizmus) I. Helyzetelemzések, reformkoncepciók és viták az 1830-as évek elejéről – Széchenyi nagy művei (Hitel, Világ, Stádium, Hunnia), Dessewffy vitairata (Taglalat), Wesselényi Balítéletekről-je.

II/9. Nemzeti liberalizmus (avagy liberális nacionalizmus) II. Megoszlások és véleményárgyalatok a reformmozgalomban: a Széchenyi–Kossuth vita kibontakozása, témái, érvei és hagyománya; a centralista – municipalista vita.

II/10. A konzervativizmus változatai és jellegváltozásai; állagörzők, „fontolva haladók”, és kormányzati reformtörekvések. A kormányzat politikai karakterének vizsgálata (királyok és „tanácsadók”), az állagörző attitűd; a konzervatív válasz és a Dessewffyek.

II/11. A „legnagyobb magyar.” Egy névhelyettesítő metafora születése és működése. Kossuth három megnyilatkozásának (1840–1841) elemzése, Széchenyi reakciói. A metafora használati értéke és problémái, fények és árnyak Széchenyi életében.

II/12. A reformkor „nagyjai” a kollektív emlékezetben. A meghatározó névhelyettesítő metaforák (a haza „Mózese”, „bölcse”, „Egmontja”, „hajósa”) születéséhez és használatához; az idealizáció és deheroizáció buktatói, fények és árnyak.

II/13. A Görgei-kérdés és története: a (nem létező) Görgei-kérdés, a (létező) Görgei-diskurzus. Egykori vádak és utólagos konstrukciók. Görgei pályaképe és a Görgei-életrajz buktatói. Az „áruló” vád alakulástörténete, érvei és narratívái, a mai hadtörténetírás álláspontja.

Debrecen, 2025. szeptember 1-én

Velkey Ferenc

A kötelező és ajánlott irodalmak listája

I. Jegyzetek

a, Általános jegyzetként (az egyik „kötelező”):

- 1, Csorba László – Velkey Ferenc: **Reform és forradalom (1790–1848)**. Csokonai Kiadó. Történelmi Kézírónyvtár. Debrecen, 1998.
- 2, [vagy:] **Polgárosodás és szabadság (Magyarország a XIX. században)**. Szerk.: Veliky János. Nemzeti Tankönyvkiadó. Bp., 1999. [Műhely: DE TI, a von. részek szerzői: Gunst Péter, Veliky János, Velkey Ferenc.]
- 3, [vagy:] **Magyarország története a 19. században**. Szerk.: Gergely András. Osiris Kiadó. Bp., 2003. [2005. stb.] Műhely: ELTE TI, a von. részek szerzői: Gergely András, Pajkossy Gábor, Fónagy Zoltán, Dobszay Tamás.]

b, Ajánlott szakspecifikus jegyzetek, kézikönyvek a társadalom, gazdaság, művelődés, eszme- és hadtörténethez:

- 1, Gyáni Gábor – Kövér György: Magyarország társadalomtörténete. A reformkortól a második világháborúig. Bp., 2006. –188.
- 2, Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig. Bp., 2002. Kaposi Zoltán: Magyarország gazdaságtörténete 1700–1848. 161–242.
- 3, Magyar művelődéstörténet. Szerk.: Kósa László. Osiris, Bp., 2003. Kósa László és Szegedy-Maszácz Mihály von. fejezetei. 258–397.
- 4, Takáts József: Modern magyar politikai eszmétörténet. Osiris Kiadó, Bp., 2007. 8–74.
- 5, Magyarország hadtörténete III. Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718–1919. Szerk.: Hermann Róbert. Zrínyi Kiadó, Bp., é. n. 65–170.
- 6, Dobszay Tamás: A rendi országgyűlés utolsó évtizedei (1790-1848). Országgház, Bp., 2019.

c, Ajánlott rövid életrajzok a korszak „főszereplőihöz” jegyzetként:

A **Magyar Szabadelvűek sorozat** (Új Mandátum Kiadó, Budapest, 1998–99, 2003.) vonatkozó köteteinek bevezetői: Erdődy Gábor: Batthyány Lajos; Fónagy Zoltán: Wesselényi Miklós; Gergely András: Széchenyi István; Molnár András: Deák Ferenc; Pajkossy Gábor: Kossuth Lajos; Veliky János: Eötvös József. [vagy:] Nagy képes millenium arcképcsarnok. 100 portré a magyar történelemből. Szerk.: Rácz Árpád. Rubicon-Aquila-Könyvek. [Bp., 1999. v. 2000.]

d, Forgatható kézikönyvek

- 1, Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből 1823–1848. I–III. Bp., 1886.³
- 2, A magyar nemzet története VIII–IX. Szerk.: Szilágyi Sándor. VIII. köt. Marczali Henrik: Magyarország története III. Károlytól a bécsi congressusig 1711–1815. Bp., 1898.; IX. köt. Ballagi Géza: A nemzeti államalkotás kora 1815–1847. Bp., 1897.
- 3, Hóman Bálint – Szekfű Gyula: Magyar történet. VII. (Az 1. kiadásban). Szekfű Gyula: A tizenkilencedik és a húszadik század. Bp., [1933.]
- 4, Magyarország története 1790–1848. [Magyarország története tíz kötetben. 5/1–2.] Szerk.: Vörös Károly. Bp., 1980.
- 5, Erdély története. II. és III. köt. Szerk.: Makkai László, Szász Zoltán. Bp., 1988.
- 6, A magyar sajtó története I. 1705–1848. Szerk.: Kókay György. Bp., 1979.
- 7, Magyar Alkotmánytörténet. Szerk.: Mezey Barna. Osiris. Bp., 1998.

II. Forrásjegyzék:

- 1, **Magyarország története a 19. században. Szöveggyűjtemény.** Szerk.: Pajkossy Gábor. Osiris Kiadó. Bp., 2003.] 23–264. Elsősorban a következő dokumentumok: I: 2, 4, 6, 9, 12, 13, 15.; II: 2–5, 8–11, 14–17, 19–21; III: 1–5.
- 2, Gróf Széchenyi István: Hítel. Pesten. 1830. Elsősorban: I–40., 264–270.

- 3, Széchenyi István: Napló. Vál. szerk...: Oltványi Ambrus. Gondolat. Bp., 1978. [vagy: Osiris. Bp., 2002.] Elsősorban: 1825–26, 1836, 1847–48 (ápr. 11-ig). bejegyzései.
- 4, B. Wesselényi Miklós: Balítéletekről. Bukarestben, [valójában: Lipcse] 1833. Elsősorban: 48–81.
- 5, Kölcsey Ferenc: Országgyűlési napló. S. a. r.: Völgyesi Orsolya. Universitas. Bp., 2002. Elsősorban: 9–33. 70–71, 88–92.
- 6, Kossuth Lajos vezércikkei a Pesti Hírlapban. Több forráskiadványban. Újabban: Pajkossy G., 1998., Szöveggy., Diószegi György: Kossuth Lajos üzenete. Bp., 1988.
- 7, Eötvös József cikkei a centralisták alapeszméiről. Több forráskiadványban. Lásd pl.: Eötvös József művei. Reform és hazafiság II. köt. Szerk.: Fenyő István. Bp., 1978. Elsősorban: Agricola levelei I–VII. és 119–136., 181–192.

III. Irodalom a tételek igényes kidolgozásához:

(Nem a teljes köteteket ajánlott elolvasni, hanem csak a tételekhez illeszkedő egyes részeket, kiválasztott fejezeteket.)

1. Benda Kálmán: Emberbarát vagy hazafi? Tanulmányok a felvilágosodás korának magyarországi történetéből. Bp., 1978. 64–104. 105–212.
2. Poór János: Kényszerpályák nemzedéke 1795–1815. Bp., 1988.
3. Kosáry Domokos: Napóleon és Magyarország. Bp., 1977.
4. Gergely András: Egy nemzetet az emberiségnek. Tanulmányok a magyar reformkorról és 1848-ról. Bp., 1987. 9–98., 99–135., 380–429.
5. Kövér György szerk.: Magyarország társadalomtörténete. I. A reformkortól az első világháborúig. (Szöveggyűjtemény.) 1. Bp., é. n.
6. Orosz István: Magyarország gazdasága a feudalizmus alkonyán. In: Magyarország agrártörténete. Bp., 1996.
7. Orosz István: A jobbágyvilág megszűnése Magyarországon. Debrecen, 2010.
8. Fábri Anna: Hétköznapi élet Széchenyi István korában. Bp., 2009.
9. Pajkossy Gábor: Polgári átalakulás és nyilvánosság a magyar reformkorban. Bp., 1991.
10. Varga János: Helyét kereső Magyarország. Politikai eszmék és koncepciók az 1840-es évek elején. Bp., 1982. 9–92.
11. Dénes Iván Zoltán: Liberális kihívásra adott konzervatív válasz. Budapest, Argumentum, Bibó István Szellemi Műhely. 2008. 15–28, 39–73.
12. Varga János: Keresztútjában a Pesti Hírlap. Az ellenzéki és középutas liberalizmus elválása 1841–42-ben. Bp., 1983.
13. Kecskeméti Károly: Magyar liberalizmus 1790–1848. Bp., 2008.
14. Oplatka András: Széchenyi István. Bp., 2005. [vagy:] Csorba László: Széchenyi István Bp., 1991.
15. Trócsányi Zsolt: Wesselényi Miklós és világa. Bp., 1970.
16. Deák Ágnes–Molnár András: Deák Ferenc. Bp., 2003.
17. Kosáry Domokos: Kossuth Lajos a reformkorban. [Új kiadás:] Bp., 2002. [és/vagy:] Szabad György: Kossuth politikai pályája ismert és ismeretlen megnyilatkozásai tükrében. Bp., 1977. 9–110.
18. Fenyő István: A centralisták. Egy liberális csoport a reformkori Magyarországon. Bp., 1997.
19. Urbán Aladár: Batthyány Lajos miniszterelnöksége. Bp., 1986. 13–233.
20. Gergely András: 1848-ban hogy is volt? Tanulmányok Magyarország és Közép-Európa 1848–49-es történetéből. Osiris Kiadó, Bp., 2001.
21. A szabadságharc katonai története: Pákozdtól Világosig. 1848–1849. Szerk.: Bona Gábor. Zrínyi Kiadó. Bp., 1998.
22. Hermann Róbert: 1848–1849. A szabadságharc hadtörténete. Korona Kiadó, Bp., 2001.

Debrecen, 2025. szeptember 1-én

Velkey Ferenc

A kurzus adatlapja a NAT-KET megfelelésekkel

Kurzus címe: Újkori magyar történelem I. Magyarország története 1790–1849.	Kreditértéke: 3
A tantárgy besorolása: kötelező	
A tantárgy elméleti vagy gyakorlati jellegének mértéke, „képzési karaktere”: előadás (kredit 100%)	
A tanóra típusa: elmélet; óraszám: 28 az adott félévben, – Előadások prezentációval. – A szakirodalom, az elvárt forrásbázis és az előadások teljes anyagának biztosítása az e-learning rendszeren keresztül.	
A számonkérés módja: kollokvium Az ismeretellenőrzésben alkalmazandó további (<i>sajátos</i>) módok (<i>ha vannak</i>): - – A kurzus az írásbeli beugró teszt sikere esetén szóbeli keretben zajlik. Kombinált írásbeli-szóbeli vizsga. Az írásbeli rész funkciója a minimális alaptudás biztosítása, hogy a szóbeli vizsgára csak olyan hallgatók kerüljenek, akik valóban kapcsolatba léptek a tananyaggal.	
A tantárgy tantervi helye (hányadik félév): 5	
Előtanulmányi feltételek (<i>ha vannak</i>): --	

Kurzusleírás: az elsajátítandó ismeretanyag tömör, ugyanakkor informáló leírása, vagy a féléves témák felsorolása (ld. **új szakos KKK**, ill. NAT Magyar Közlöny 2020. évi 17. szám)

Korszakáttekintő (1790–1849) kollokvium, amely komplex módon tekinti át a polgári átalakulás megalapozó korszakát Magyarországon. Az előadások első felében az 1790–1830 közötti időszak rendszeres köztörténeti áttekintésére kerül sor; a második felében a reformkor és 1848/49 története tematikus elemzések tárgya. [A kettős szerkezetnek az oka, hogy a kapcsolódó szeminárium alkalmat ad az 1830–1848 közötti időszak szisztematikus köztörténeti jellegű feldolgozására.]

- A rendi-nemzeti mozgalom jellege, programja; II. Lipót és az országgyűlés (1790–91).
- A Martinovics-féle összeesküvés története (és értékelésének irányai.).
- Hadtörténet és közélet a „francia háborúk” forгатagában (1792–1815).
- A „reformkor genezise” és az előzmények.
- Az „első reformországgyűlés” és két szakasza (1832–36).
- A „kormányzati terrorizmus” politikája és küzdelmes feloldása.
- A közélet és program dinamizálása egy diéta-közi ciklusban. Kossuth és a Pesti Hírlap; a Széchenyi Kossuth vita kezdetei.
- Kudarcos diéta (1843–1844) és az azt követő útkeresések, politikai pártok, programok és pártküzdelmek (1845–1848).
- A „törvényes forradalom.”
- A Batthyány-kormány és stabilizációs kísérletei.
- 1848–49 had- és köztörténete I–II.
- Az országalkotó népesség – státuszok, rendi keretek a főnemesség és a nemesség társadalomtörténete.
- A paraszti-jobbági társadalom a 19. század első felében.
- Gazdaság, gazdaságpolitika a század első felének Magyarországon.
- A rendi dualizmus, a király és az ország intézményei.
- Művelődés, civil társadalom, műveltség a nemzeti jegyében.
- Nemzettudat és nacionalizmus a reformkorban.
- A „reformkor nemzedéke.”
- Nemzeti liberalizmus (avagy liberális nacionalizmus) I–II.
- A konzervativizmus változatai és jellegváltozásai.

- A „legnagyobb magyar.” Egy névhelyettesítő metafora születése és működése.
- A reformkor „nagyjai” a kollektív emlékezetben.
- A Görgei-kérdés és története: a (nem létező) Görgei-kérdés, a (létező) Görgei-diskurzus.

KKK megfelelés:

- a Nemzeti Alaptantervre épülő kerettantervek szerinti történelem és állampolgári ismeretek tantárgyak szerkezetének, tartalmának, a tantárgyak oktatási, fejlesztési céljainak ismerete, alkalmazási lehetőségek a megfelelő korosztályban.
- alapos szakmai ismeretek a magyar és az egyetemes történelem nagy korszakairól (őskor, ókor, középkor, koraújkor, újkor, jelenkor),
- alapos szakmai ismeretek a magyar történelem legfontosabb eseményeiről, jelenségeiről, folyamatairól és fordulópontjairól (nemzeti ünnepek és emléknapok) a magyar őstörténettől napjainkig;
- a magyarság és a Kárpát-medence népeinek története napjainkig, együttélés a Kárpát-medencében
- a megújuló történelemtanítás kiemelt területeinek és az érettségi követelményekben meghatározott tartalmi követelményeknek megfelelő ismeretek; (Lásd: forrásközpontú tört. tanítás módszerei; történeti gondolkodás fejlesztése...)
- Képes értelmezni és kontextusba helyezni Magyarország helyzetét az Habsburg Birodalomban.
- Ismeri a reformkor fő kérdéseit (a magyar nyelv ügye, a jobbágykérdés, a polgári alkotmányosság kérdése), Széchenyi és Kossuth programját és vitáját, valamint a rendi országgyűlés és a megyerendszer reformkori működését, ismeri és képes alkalmazni a korszak legfontosabb forrásait.
- Ismeri a pesti forradalom eseményeit és az áprilisi törvények tartalmát. Tisztában van az 1848-1849-es szabadságharc eseményeivel és az azt követő megtorlással. Rendelkezik a témakör tanításához szükséges kronológiai és topográfiai ismeretekkel, kompetenciákkal.

Mely NAT-KET elemeket tartalmazza a kurzus? (kerettantervekhez ld. https://www.oktatas.hu/koznevels/kerettantervek/2020_nat)

NAT 5-8:

A magyar nemzeti ébredés és polgárosodás kora: a reformkor; a forradalom; képek a szabadságharc történetéből; a kiegyezés.

Együttélés a Kárpát-medencében.

Mérlegen a magyar történelem.

NAT 9-12:

A reformkor: a politikai élet színterei; a reformkor fő kérdései.

A forradalom és szabadságharc: a forradalom céljai és eredményei; a szabadságharc főbb eseményei és kiemelkedő szereplői.

KET 5-8 (részletezve: 8., 16-17., 22-23., 30-31., 34-35. old.) érintett témakörei:

A magyar nemzeti ébredés és polgárosodás kora.

A modern kor születése.

Együttélés a Kárpát-medencében.

Mérlegen a magyar történelem.

KET 9-12 (részletezve: 21-24. és 26-28. old.) érintett témakörei:

A reformkor. (Az összes altémát beleértve.)

A forradalom és a szabadságharc. (Az összes altémát beleértve.)

Mely NAT-ra épülő érettségi vizsgatárgy követelményeket tartalmazza a kurzus? (ld. https://www.oktatas.hu/koznevels/erettsegi/kozismereti_vizsgatargyak_2024tol)

- 4.3 A reformkor; A reformkor fő kérdései (a magyar nyelv ügye, a jobbágykérdés, a polgári alkotmányosság kérdése), Széchenyi és Kossuth programja és vitája.
- 4.4 A forradalom és szabadságharc; A pesti forradalom és az áprilisi törvények.

– 4.9. A nemzetiségi kérdés Magyarországon.
A 2-5 legfontosabb <i>kötelező</i> , illetve <i>ajánlott</i> irodalom (jegyzet, tankönyv) felsorolása bibliográfiai adatokkal (szerző, cím, kiadás adatai, (esetleg oldalak), ISBN)
Polgárosodás és szabadság (Magyarország a XIX. században). Szerk.: Veliky János. Nemzeti Tankönyvkiadó. Bp., 1999. [Műhely: DE TI, a von. részek szerzői: Gunst Péter, Veliky János, Velkey Ferenc.] Magyarország története a 19. században. Szöveggyűjtemény. Szerk.: Pajkossy Gábor. Osiris Kiadó. Bp., 2003. 23–264. Elsősorban a következő dokumentumok: I: 2, 4, 6, 9, 12, 13, 15.; II: 2–5, 8–11, 14–17, 19–21; III: 1–5. Benda Kálmán: Emberbarát vagy hazafi? Tanulmányok a felvilágosodás korának magyarországi történetéből. Gondolat Könyvkiadó, Bp., 1978. 64–104. 105–212. Orosz István: A jobbágyvilág megszűnése Magyarországon. (Speculum Historiæ Debreceniense 5.) Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2010. Hermann Róbert: 1848–1849. A szabadságharc hadtörténete. Korona Kiadó, Bp., 2001.
Azoknak az előírt szakmai kompetenciáknak, kompetencia-elemeknek (<i>tudás, képesség, attitűd</i>) a felsorolása, amelyek kialakításához a kurzus jellemzően, érdemben hozzájárul (ld. szakos KKK) – A reflektált nemzettudat kialakításához árnyaltan vizsgálja a reformkorral és 1848/49-el kapcsolatos kollektív emlékezeti tartalmakat, megérti a mitologikus elbeszéléseket. Elsajátítja a kollektív összetartozás, a nemzettudat átadásának technikáit, de érzékeli, hogy annak milyen összetevői, nyelve, fogalmi tere adekvát a 21. században. – Fejleszti a szaktárgyi kommunikációs kompetenciáit (szövegalkotás, lényegkiemelés, fogalomhasználat), s megtanulja, hogy miképpen kell a diákok kommunikációs kompetenciáit fejleszteni. – Képes a társadalom változástendenciáinak (polgári átalakulás) elemzése során érzékenyen reagálni a „lenti” rétegek sorsára, lehetőségeire. – Ismeri a történettudomány alapvető szakkifejezéseit. – Ismeri a történelem tér- és idődimenzióinak jellemző változásait. – Ismeri a történeti tudás, a történeti ismeretek megszerzésének, feldolgozásának sajátosságait, a történelem jellemző forrásfajtáit, elsajátítja a történeti források és a tudományos feldolgozások, módszerek közötti különbségtételt. – Fel tudja tárni események, folyamatok, cselekedetek mozgatórugóit és következményeit, felismeri az ok-okozati összefüggéseket. – Áttekintő és tudományosan alapozott ismeretekkel rendelkezik a magyar, valamint az egyetemes történelem egyes korszakairól, illetve ezek egyes tematikus részterületeiről. – Képes átlátni a Kárpát-medence népeinek történetét, a multiethnikus, multikulturális közösség alakulását a térségben, az őskortól napjainkig. – Képes a történelem tér- és idődimenzióiban való eligazodásra, a történelmi fogalmak térbeli és időbeli változásainak értelmezésére. – A történelmi ismeretek, fogalmak elsajátításával, valamint a történelmi források és interpretációk mérlegelésével, hipotézisek alkotásával fejleszti a tanulók elemző, problémamegoldó gondolkodását.
Tantárgy felelőse: Dr. Velkey Ferenc habilitált egyetemi docens, CSc (PhD)
Kurzus oktatója: Dr. Velkey Ferenc habilitált egyetemi docens, CSc (PhD)